

интерактивных тренажеров - одной из инновационных технологий в развитии творчества обучающихся в виртуальной среде в связи с развитием цифровизации, определяет актуальность данной статьи. В статье выявлены огромные возможности рационального и осознанного использования цифровых технологий для развития творчества обучающихся. Для достижения цели были определены соответствующие задачи и выбраны методы исследования для их решения. Основным методом является системный анализ, используемый для изучения возможностей интерактивных тренажеров в развитии творчества обучающихся, а также использовались методы логического анализа, сравнительного анализ, синтеза и индукции. В данной статье подчеркивается важность творческих способностей в жизни человека, обосновывается необходимость рационального использования инновационных технологий, в том числе интерактивных тренажеров в развитии творчества обучающихся начальной школы. Материал статьи представляет практическую ценность для учителей начальных классов, обучающихся и преподавателей педагогических специальностей.

Ключевые слова: инновации, интерактив, интерактивный тренажер, эвристика, творчество, способности, творческая деятельность, творческая активность, творческое мышление.

Development of creativity of primary school students through interactive simulators

*¹A.M.Zhumagulova, ¹Zh.B.Asetova

¹academician E.A.Buketov Karaganda University (Karaganda, Kazakhstan)

Abstract

In the education system, the development of students' creativity, along with the educational process, is one of the most important aspects of learning. The development of students' creative abilities through their training is one of the main tasks facing teachers. The study of the educational possibilities of interactive simulators - one of the innovative technologies in the development of creativity of students in a virtual environment in connection with the development of digitalization, determines the relevance of this article. The article reveals the enormous possibilities of rational and conscious use of digital technologies for the development of creativity of students. To achieve the goal, the corresponding tasks were identified and research methods were chosen to solve them. The main method is system analysis, used to study the possibilities of interactive simulators in the development of creativity of students, and methods of logical analysis, comparative analysis, synthesis and induction were also used. This article emphasizes the importance of creative abilities in human life, justifies the need for rational use of innovative technologies, including interactive simulators in the development of creativity of primary school students. The material of the article is of practical value for primary school teachers, students and teachers of pedagogical specialties.

Keywords: innovation, interactive, interactive simulator, heuristics, creativity, abilities, creative activity, creative activity, creative thinking.

Поступила в редакцию: 21.03.2023

Одобрена: 21.05.2023

Первая публикация на сайте: 25.07.2023

МРНТИ: 16.21.25

<https://doi.org/10.65247/3105-3432-2024-3.08>

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҚИЯЛЫНА МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ОҚУ ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ ӘСЕРІ

*¹Ә.Б.РАХМАНҚҰЛ^{ORCID}, ¹Б.Т.РАХИМБАЕВА^{ORCID}

¹E.A.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
(Қарағанды, Қазақстан)

*arn1na@mail.ru, baran.rakhimbaeva@mail.ru

Аңдатпа

Әлемде ағылшын тілінің танымалдылығы күннен-күнге артып келе жатқандықтан, ағылшын тілі мұғалімдері тілді оқыту әдістемесін өзгерту қажеттілігін сезінеді. Мультимедиялық технологияларды

қолдану оқу үрдісін ұйымдастыруға және оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға жаңа мүмкіндіктер ашады. Оқытудың белсенді әдістерін тиімді жүзеге асыру үшін оқу процесін ұйымдастыруда компьютерлік техникамен жеткілікті мөлшерде жарактандыру және әдістемелік және ақпараттық базаларды дайындау бойынша үлкен салмақты жұмыс қажет. Бұл нарықтағы сұраныстың жоғарылауын ескере отырып, мамандарды даярлау сапасын арттыру үшін белсенді оқыту әдістерін енгізуді қамтамасыз етеді. Мультимедиялық оқыту құралдары балаларға қиял және қиял әлемінде шарлауға және ертегілер әлеміне енуге мүмкіндік береді. Бұл мақала балалардың мультимедиялық оқу құралдарымен оқу тәжірибесі балалардың өздері және әлемнің болашағы туралы түсініктеріне айтарлықтай әсер ететінін көрсетеді.

Түйін сөздер: қиял, шет тілі, мультимедиялық оқу құралдары, бастауыш сынып, әдіс.

Кіріспе

«Қазіргі қоғам адамнан қабілеттердің кең ауқымын қолдануды, жеке тұлғалық қасиеттерді дамытуды талап етеді. Білім берудің бірқатар мақсаттарындағы алғашқы орындардың бірінде өскелең ұрпақты шығармашылық еңбекке дайындау тұрады. Өзгерістер жиі орын алып тұратын жағдайда өмір сүру үшін, оларға төтеп беру үшін адам өзінің шығармашылық әлеуетін жандандыруы керек, оның негізі шығармашылық қиял болып табылады» [Собко Н.В., 2002].

Ақпараттық технологияның қарқынды дамуы бүгінгі күні білім беруде компьютерді пайдалануға жаңа тыныс берді. Қазіргі уақытта танымалдылығы артып келе жатқан технологиялардың бірі - компьютермен басқарылатын мәтін, графика, анимация, бейне және аудио сияқты әртүрлі медианы біріктіретін мультимедиялық технология. Бұл технология арқылы білім сапасын арттыру үшін мультимедиялық элементтің кең ауқымын жасауға болады.

Ақпараттық-компьютерлік технологияларды қолдану мұғалімге өз пәнін оқытуда жаңа мүмкіндіктер ашады. АКТ-ны пайдалана отырып, кез келген пәнді оқу студенттерге рефлексия жасауға және сабақ элементтерін жасауға қатысуға мүмкіндік береді, бұл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын дамытуға ықпал етеді.

Қазіргі мектептің проблемасы бастауыш сынып оқушыларының жалпы білім беру дағдыларын қалыптастыру және дамыту үшін қажетті, бірақ оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін толық дамытуға мүмкіндік бермейтін репродуктивті оқытудың үстемдігінде жатыр. Балаларды мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасында дамыту қажет, өйткені осы кезеңде балалар барлық жаңа нәрселерге қызығушылық танытады, импровизация жасай алады, өздерінің қиялын дамытуға деген ұмтылысқа толы болады.

Негізгі бөлім

Қиял адам өмірінде үлкен рөл атқарады. Адамзаттың материалдық және рухани мәдениетінің барлығы дерлік адамдардың қиялы мен шығармашылығының жемісі. Ол біздің өміріміздің ең маңызды бөлігі. Егер адамда қиял жоқ деп елестетсек, ғылыми жаңалықтар мен өнер туындыларының барлығынан дерлік айырылып қалар едік. Әлем құрылымын сол қалпында көрмес бұрын, бала бұл құрылымды елестетуге тырысуы керек. Қиял - бұл өзіне және өз мүмкіндіктеріне басқа адамдардың көзқарасымен қарау мүмкіндігі.

Психологиялық сөздіктегі анықтама бойынша қиял - психологияда сыртқы дүние заттары мен құбылыстарының субъективті бейнелерін қайтадан өңдеп бейнелеуде көрінетін тек адамға ғана тән психикалық үрдіс. Адамның миында қиял пайда болған кезде ми қабығында бұрын жасалған уақытша байланыстар түрлі өзгерістерге түседі де, жаңа заттар мен құбылыстардың бейнесі туып отырады. Уақытша байланыстарды қайта тудырып, өңдеу үрдісінде екінші сигнал жүйесі шешуші рөл атқарады. Әрбір адамның қиял ерекшеліктері сол адамның құмартып қызығуына, жекелік ерекшеліктеріне, алдына қойған мақсатына байланысты.

Сондай-ақ қиялдың мазмұны мен түрі адамның жас ерекшеліктері мен білім тәжірибелеріне де байланысты. Қиял адамның барлық психикалық құбылыстарымен ұштасып жататын үрдіс. Сонымен бұрын біз қабылдамаған заттар мен құбылыстардың бейнелерін жасаудағы психикалық үрдісті қиял деп атайды. Қиял адам бұрын өзі көріп-білмеген нәрселерінің бейнесін көз алдына елестету, олардан жаңа бейне жасау немесе бұрынғы қабылданған, жиналған бейнелерге сүйене отырып, өз басында тың, жаңа элементтер мен идеялар тудыру [Жақып Б.Ө., 2011].

Психологияда қиял сананың рефлексиялық әрекетінің бір түрі ретінде қарастырылады. Барлық танымдық процестер рефлексиялық сипатқа ие болғандықтан, ең алдымен, қиялға тән сапалық ерекшелікті анықтау қажет. Психологтардың пікірінше, қиял шындықты бар шындық ретінде емес, мүмкіндік, ықтималдық ретінде көрсетеді. Қиялдың көмегімен адам бұрыннан бар тәжірибеден және өз шекарасынан шығуға ұмтылады, яғни ол өзін ықтималдық, болжамдық ортада бағдарлайды. Бұл кез келген жағдайды шешудің бір емес, көптеген нұсқаларын табуға мүмкіндік береді, ол бұрыннан бар тәжірибені қайта құрылымдаудың арқасында мүмкін болады [Лук А.Н., 2012].

Ғылыми әдебиеттерде қиялға негізделген көптеген зерттеулер болғанымен, әлі күнге дейін бұл ұғымның біртұтас анықтамасы жоқ. Себебі қиял өте ерекше және күрделі танымдық психикалық процесс. Әр автор бұл ұғымға өзіндік анықтама береді.

Атақты психолог Л.С.Выготский қиялдың негізі «адамның әсерлеріне жаңа нәрсе енгізу және осы негізде бұрын болмаған және бұрыннан барларды қайталамайтын жаңа түпнұсқа бейнелерді құру» психологиялық процесі деп санайды [Выготский Л.С., 2015]. Л.С.Выготский қиял мен шындықтың байланысын сипаттай отырып, кез келген, фантастикалық бейнеде шындықтың белгілі бір белгілері бар екенін, адамның тәжірибесіне негізделгенін және оның эмоционалдық көңіл-күйін сипаттайтынын сенімді көрсетеді.

Шығармашылық қиял адамның өз бетінше жаңа бейнелерді, заттарды, объектілерді және жаңа, қазіргі таңда қолданыста жоқ заттарды жасауы.

Шығармашылық қиял өнімдерінің жаңалығы екі түрлі болуы мүмкін:

- 1) объективті жаңалық - жасалған бейнелер мен идеялардың түпнұсқа екенін және басқа адамдардың тәжірибесінде болған нәрсені қайталамайтынын білдіреді;
- 2) субъективті жаңалық шығармашылық қиялдағы бейнелер мен идеялардың бұрын жасалғандарды қайталауын білдіреді, бірақ нақты адам үшін олар субъективті жаңа және қайталанбас түпнұсқа болып табылады.

Шығармашылық қиял көбінесе логикалық ойлаумен тығыз байланысты. Бұл байланыс логикалық ойлаудың идеяны немесе бейнені аяқтау үшін ақпарат немесе қандай да бір құрамдас бөліктер жеткіліксіз болған жағдайда, ол шығармашылық қиялға бет бұруынан көрінеді, ол өз кезегінде қиял мен интуицияға сүйене отырып, жеткіліксіз ақпарат пен сілтемелерді толықтыруға көмектеседі.

Балалардың шығармашылық қиялының даму деңгейін бағалау үшін Л.Б.Соловьев бала жасаған қиял туындысына қатысты 3 көрсеткішті қолдануды ұсынады:

1 көрсеткіш. Қиял өнімінің құрылымы. Оқушының ауызша шығармасында бұл ертегінің құрылымы (басталуы, негізгі әрекеттері, шарықтау шегі, шешімі), суретте – композицияның болуы, ойында – сюжетті дамыту болуы мүмкін.

2 көрсеткіш. Қиял өнімінің бейнелерін егжей-тегжейлі көрсету. Ауызша шығармада бұл кейіпкердің бет-әлпетін, киімін, мінез-құлқын егжей-тегжейлі ауызша сипаттау. Суретте - бұл баланың өте мұқият салған бөлшектері, мысалы: жалмауыз кемпірдің үлкен мұрны, қасқырдың қисық үлкен тістері және т.б.

3 көрсеткіш. Қиял өнімдерінің өзіндік ерекшелігі, онда баланың барлық белгілі стандарттар мен үлгілерден (мультфильмдерде көрген, ертегілерде оқылған бейнелер және т.б.) ауытқуы

және өзіндік, ерекше, жаңа туындысын жасау қабілеті, ең алдымен баланың өзі үшін түпнұсқа және ол бұрын-соңды жасамаған нәрсе [Соловьев Л.В., 2014].

Осылайша, қиял - бұл қолда бар тәжірибе көмегімен қайта өңдеу арқылы жаңа бейнелер мен идеяларды құрудың психикалық танымдық процесі. Қиялдың нәтижесі-объектіде типтік бейнені көрсете отырып, жалпылаумен сипатталатын жаңа бейнелер жасау.

Шығармашылық қиял – шығармашылық әрекеттегі жаңа бейнелерді өз бетінше ойлап табу процесі. Олар белгілі бір құрылыммен, егжей-тегжейлі және өзіндік ерекшелігімен сипатталады. Оқушылардың қиялындағы бейнелер ерекше эмоционалдылыққа ие, олар эстетикалық, танымдық сезімдер мен тұлғалық мағынаға толы.

Балалардың шығармашылық қиялын дамытудың көзі - бүкіл қоршаған өмір және өмірден алынған барлық әсерлер. Жеке тәжірибе жинақтау – сезімдік, когнитивтік, ойын және т.б. - бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қиялын дамытудың негізі болып табылады.

Қиял ересек адамның өміріне қарағанда бала өмірінде үлкен рөл атқарады, әлдеқайда жиі көрінеді және шындықтан әлдеқайда жеңіл шегінуге, өмірлік шындықты бұзуға мүмкіндік береді. Қиялдың тоқтаусыз жұмысы - балалардың жеке тәжірибесін дамытуға апаратын жолдардың бірі болып табылады.

Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамытудың тиімділігі олардың жас ерекшеліктерін ескеруге байланысты. Жұмыстың басында бастауыш сынып оқушыларының бірқатар психологиялық-педагогикалық ерекшеліктерін ескеру қажет: импульсивтілік, еріксіз зейіннің еріктіден басым болуы, зейіннің белсенділігі, оқу іс-әрекетінің қалыптасуы, техникалық ойлаудың дамуы, мұғалімнің ерекше рөлі, ойынның мәні, жеке тұлғаны қалыптастыру үшін еңбектің маңызы, есте сақтаудың танымдық сипаты. Сондай-ақ, бастауыш сынып оқушыларының анатомиялық-физиологиялық өзгерістері сабақ кезінде шығармашылық процесте ескерілуі керек.

Оқу іс-әрекеті шығармашылық болуы үшін мыналарды есте ұстаған жөн: қиял арқылы жасалған әрбір бейне шындықтан алынған және адамның бұрынғы тәжірибесінде қамтылған элементтерден құрылады. Сондықтан адамның тәжірибесі неғұрлым бай болса, соғұрлым оның қиялы ұшқыр болады.

Бастауыш мектеп жасындағы шығармашылық белсенділік тұрақты, өзгермейтін нәрсе емес. Ол баланың дамуымен бірге үнемі өзгеріп отырады. Жасына ерекшелігіне өзгертілген бастауыш сынып оқушысының шығармашылық белсенділігінің көрсеткіштерінің ішінде осы жаста қарқынды түрде қалыптасып келе жатқан практикалық дағдылар ерекше орын алады. Оларды шебер қолдану, белгісіз нәрсені білу үшін мұғалімге бағытталған сұрақтардың жиілігі, бастауыш сынып оқушысының белгілі бір жұмысқа қатысуға деген ұмтылысы, пікірталастардағы белсенділігі көбінесе баланың шығармашылық белсенділігін сипаттайды. Баланың эмоционалдық, ерікті көріністері, сондай-ақ оның іс-әрекет түрлерін еркін таңдауы оның сипаттамасы үшін өте маңызды.

Баланы әртүрлі іс-шараларға қосу - қиялды дамытудың негізгі шарты. Баланың даму процесінде қиял да дамиды. Бала неғұрлым көп көріп, естіп және бастан өткерсе, неғұрлым көп білсе, оның қиялының белсенділігі соғұрлым нәтижелі болады. Бірақ балалар шындықты өз қиялында әртүрлі оңай өзгертетінін есте ұстаған жөн.

Әрбір балада қиял болады, бірақ олар оның жеке ерекшеліктеріне байланысты әртүрлі түрде көрінеді. Кейбір балалар жағдаймен шектелгені сонша, оның кез келген психикалық өзгеруі олар үшін айтарлықтай қиындықтар туғызады. Кейде оқушы мұғалімнің не туралы айтып жатқанын, оқулықта не жазылғанын ойша елестете алмағандықтан оқу материалын меңгере алмайды.

Бастауыш сынып оқушысының шығармашылық белсенділігіндегі эмоционалдылық оқушының қызығушылық дәрежесін көрсететін белгілі бір қызмет түріндегі "энергетикалық ресурс" болып табылады.

Мультимедиа-аудиовизуалды техниканың жетістіктерін (мәтіндер, дыбыстар, бейне суреттер, графика және т.б.) біріктіруге мүмкіндік беретін және пайдаланушының компьютермен интерактивті өзара әрекеттесуін қамтамасыз ететін заманауи цифрлық технологиялар [Oxford Languages].

Көбінесе мультимедиа ақпаратты жеткізудің көзі немесе тәсілі ретінде қарастырылады. Ақпараттың өзі феноменологиялық көп функциялы және субъектінің қоршаған әлеммен әрекеттесуінен туындайды. Ол қалыптастырады, жүйелейді, баяндайды, түсіндіреді, нақтылайды, үйретеді, тәрбиелейді.

Сондықтан ақпарат субъектінің танымдық саласын кеңейтетін объект болып табылады:

- субъектінің өзін және оның объективті әлемдегі орнын сезінуінің белгісіздігін төмендету;
- субъект қабылдайтын дүние элементтерінің саны мен байланысының артуы [Харитоновна И.В., Золотухин Д.С., Матвеева А.А., 2018].

Ақпаратты анықтаудағы функционалды-дидактикалық тәсіл оны шет тілдерін оқытуда қолдану пәнді сыртқы әлемге бағдарлау және мінез-құлықтың ең ұтымды формаларын анықтау мәселесін шешуі керек екенін білдіреді. Бұл оның психожүйелік мақсаты. Сондықтан мультимедианы сигналдар мен олардың ұғымдарды сигналға түрлендіру әдістерінен тұратын ақпарат көзі ретінде түсіндірсек [Харитоновна И.В., Золотухин Д.С., Матвеева А.А., 2018], мультимедиа тек сигнал ретінде әрекет етеді, оның мағынасын тіл және ойлаумен жүзеге асырылатын бейнелеу әдістерінсіз анықтау және түсіндіру мүмкін емес.

Мультимедиялық технологиялардың рөлі орасан зор: олар баланың ұсақ моторикасын, логикалық және кеңістіктік ойлауын дамытады, шығармашылық қиялдың дамуына әсер етеді. Соңғы пунктқа ерекше назар аударайық: мультимедиялық технологиялардың балалардың шығармашылық қиялын дамытуға әсері.

Мультимедиялық бағдарламаларда ақпаратты берудің белгілі бір әдісі қолданылады:

1. Гиперсілтемелер арқылы әртүрлі ақпараттық блоктардың (мәтін, графика, бейнеклиптер) өзара әрекеттесуі. Гиперсілтемелер арнайы әзірленген мәтін түрінде немесе белгілі бір графикалық кескін түрінде беріледі. Экранда бір уақытта бірнеше гиперсілтемелерді орналастыруға болады және олардың әрқайсысы өз бағытын анықтайды.
2. Интерактивтілік, яғни пайдаланушының дереккөзмен жұмыс істеуінің диалогтық режимі, онда ол өзін қызықтыратын ақпаратты, оның берілу жылдамдығы мен реттілігін дербес таңдай алады.

Компьютерлердің өнімділігінің артуы білім беруде мультимедиялық технологияларды кеңінен қолдануға мүмкіндік берді.

Бастауыш сыныптарда оқу іс-әрекетінде мультимедиялық құралдарды пайдалану жаңа және өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Компьютерді баланың шығармашылық қабілеттерін тәрбиелеу және дамыту, оның жеке тұлғасын қалыптастыру, бастауыш сынып оқушыларының интеллектуалдық саласын байыту құралы ретінде пайдалану мұғалімге олардың мүмкіндіктерін кеңейтуге, балаларды компьютерлік оқыту бағдарламаларымен таныстыруға негіз жасауға мүмкіндік береді [Козинский А.А., 1998].

Білім беруде мультимедиялық құралдарды қолдану, А.В.Осин атап өткендей, төмендегі процесстерге мүмкіндік береді:

- білім беруді ізгілендіру мәселелерін шешу;
- оқу процесінің тиімділігін арттыру;
- оқушылардың тұлғалық қасиеттерін (оқыту, оқу қабілеті, өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі дамыту,

шығармашылық, алған білімдерін тәжірибеде қолдана білу, танымдық қызығушылық, еңбекке деген көзқарас) дамыту;

- оқушылардың коммуникативтік және әлеуметтік қабілеттерін дамыту;
- әрбір оқушыны компьютердің рөлін атқаратын жеке оқытушымен қамтамасыз ету арқылы ашық және қашықтықтан оқытуды даралау және саралау мүмкіндіктерін айтарлықтай кеңейту;
- оқушыны белсенді таным субъектісі ретінде анықтау, оның өзіндік құндылығын мойындау;
- оқушының субъективті тәжірибесін, оның жеке ерекшеліктерін ескеру;
- оқушы өзін-өзі танып, дамытатын өз бетінше оқу қызметін жүзеге асыру;
- оқушыға заманауи технологиялармен жұмыс істеу дағдыларын үйрету, бұл оның кәсіби міндеттерін сәтті жүзеге асыру үшін тез өзгертін әлеуметтік жағдайларға бейімделуіне ықпал етеді [Осин А.В., 2004].

Компьютер ақпаратты өңдеудің ең заманауи құралдарының бірі болып табылады және қуатты техникалық оқыту құралы ретінде қызмет етеді. Ол сондай-ақ мектеп жасына дейінгі балалардың тәрбиесі мен жалпы психикалық дамуында таптырмас көмекші болып табылады, өйткені компьютер кез-келген жаңа ойыншық сияқты балалардың назарын өзіне аудара алады.

Бастауыш мектеп оқушыларын оқытуда интерактивті құрал-жабдықтарды пайдалана отырып, мұғалім балаларға нақты мазмұнды бекітуге, нақтылауға, визуалды-тиімді ойлауды жақсартуға, оны визуалды-бейнелі жоспарға айналдыруға, логикалық ойлаудың қарапайым түрлерін қалыптастыруға, түс сезімін, композицияны дамытуға көмектеседі [Запорожец А.В., 2000].

Компьютер – баланы оқыту мен дамытудың қуатты құралы. Компьютердің ақпаратты бір уақытта әр түрлі формада: мәтіндік, графикалық кескінде, дыбыста, сөйлеуде, бейнеде жаңғырту, деректерді есте сақтау және жоғары жылдамдықпен өңдеу мүмкіндігі мамандарға мультимедиялық презентацияларды, балаларға арналған электронды кітаптар мен энциклопедияларды жасауға мүмкіндік береді. Қарапайым оқыту құралдарынан айырмашылығы, мультимедиялық технологиялар баланың интеллектуалды және шығармашылық қабілеттерін табысты жүзеге асыруға ықпал етеді; жаңа білімді өз бетімен меңгеруге үйретеді.

Ақпаратты ұсыну тәсілі ретінде мультимедиялық құралдарды пайдалану арқылы келесі нәтижелерге қол жеткізуге болады:

1. Балалар пішін, түс және өлшем ұғымдарын оңай үйренеді.
2. Сан және жиын ұғымдары тереңірек игеріледі.
3. Жазықтықта және кеңістікте бағдарлау қабілеті тезірек пайда болады, таңдамалы зейін мен есте сақтау жаттығады.
4. Балалар оқу мен жазуды меңгереді.
5. Сөздік қор белсенді түрде толықтырылады.
6. Ұсақ моторика дамиды, көз қозғалысының ең жақсы координациясы қалыптасады.
7. Қарапайым реакцияның да, таңдау реакциясының да уақыты қысқарады.
8. Мақсаттылық пен зейін тәрбиеленеді.
9. Қиял мен шығармашылық қабілеттер дамиды.
10. Көрнекі-бейнелі және теориялық ойлау элементтері дамиды.

Мультимедиялық технологияларды пайдалану оқу процесін ұйымдастыруда, сондай-ақ білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда жаңа мүмкіндіктер ашады. Белсенді оқыту әдістерін тиімді жүзеге асыру үшін компьютерлік техниканың жеткілікті көлемін жабдықтау, сондай-ақ оқу процесін ұйымдастыруда әдістемелік және ақпараттық базаны дайындау бойынша ауқымды және байыпты жұмыс қажет. Бұл нарық жағдайында өсіп келе

жатқан талаптарды ескере отырып, мамандарды даярлау сапасын арттыруда белсенді оқыту әдістерін іске асыруды қамтамасыз етеді.

Қазіргі уақытта мультимедиялық технологиялар оқу процесінде жаңа ақпараттық технологиялардың қарқынды дамып келе жатқан бағыттарының бірі болып табылады.

Сонымен, оқу процесін ұйымдастыруда мультимедиялық технологияларды қолданудың айқын артықшылықтары (ақпаратты жедел пайдалану, аудио және визуалды материалдарды қосу және т.б.) күмән тудырмайды. Мұндай технологияларды қолдану оқу ақпаратын едәуір белсендіреді, оны қабылдауды және игеруді жеңілдетеді. Білім беру процесінде мультимедиялық оқу құралдарын пайдалану баланың оқуы мен дамуының тиімділігін арттыруға мүмкіндік беріп, білім алудың жаңа мүмкіндіктерін ашады.

Әдістер

Зерттеу бір ай көлемінде № 16 жалпы орта мектебінде өткізілді. Бастауыш сыныпқа, нақтырақ айтқанда, 4-сынып оқушыларына ағылшын тілін оқытуда төмендегі әдістерді, мәтін, сурет, аудио, видео, анимация қолдана отырып сабақтар өткізілді.

Мәтін, сурет, аудио, видео, анимация - бұл оқыту әдістерінің тарихы. Грамматикалық-аударма және лексикалық-аударма әдістері оқыту құралы ретінде мәтінді, табиғи және тікелей әдістер - кескінді, аудиолингвальды әдіс - аудионы, аудиовизуалды әдіс - бейнені қолдануды көздейді. Әдістердің дамуының әрбір келесі кезеңінде сапасы өзгеріп, қолданылатын құралдардың саны мен байланысы еселене түсті. Грамматикалық-аударма және лексикалық-аударма әдістерін қолдануда мәтін негізгі оқу құралы болды. Бейне шетел тілін оқытудың табиғи немесе тікелей әдістерін жүзеге асыруда кеңінен қолданылды. Аудиолингвалдық әдісті ұстанушылар аудиожазбаларға сүйенді. Бейнеролик аудиовизуалды әдістің бір бөлігі ретінде пайдаланылды. Қазіргі уақытта аталған әдістердің барлығы жойылған жоқ, танымал болуды тоқтатқан жоқ. Заманауи «инновациялық» тәсілдер оларды «жарқырауымен» көлеңкеде қалдырған жоқ. Оқытушылық ісінің нағыз шеберлері олардан бас тартуға асықпайды. Бұл әдістер әлі де өзекті, бірақ көбінесе олар мұғалім мен оқушының бірлескен іс-әрекетін ұйымдастырудың күрделі құралы ретінде әрекет етеді.

Мәтін кескіндер көзі ретінде. Мәтіннің қиялдағы рөлін анықтамас бұрын, әйгілі кинорежиссер Ридли Скотттың сөзін мысал келтірсек: «әлемдегі ең жақсы кинотеатр - бұл ми, және сіз оны жақсы кітап оқығанда түсінесіз» [inpearls.ru]. Кітап-бұл мәтін, ал мидың кинотеатры - қиял. Жоғарыда келтірілген мәлімдемеде мәтіннің қиялға әсері зор екендігін көрсетеді. Мәтіннің мақсатын мәтінді «органон» ретінде қарастырған К.Л.Бюлер анықтады. Неміс психологы мен лингвистінің пікірінше, мәтін келесі функцияларды орындайды:

- өкілдік, яғни іс-шаралар мен оқиғалардың элементтерін ұсыну (Darstellung);
- экспрессия, яғни адресаттың ішкі күйін, эмоциясын және қарым-қатынасын білдіру (Ausdruck);
- апелляция, яғни адресаттың адресатқа оны белгілі бір реакцияларға итермелеу мақсатында жүгінуі (Appell) [Бюлер К., 1993].

Сурет кескіндер көзі ретінде. Сурет мәтінсіз (дыбыстық/графикалық) диалектикалық функцияларды орындай алмайды. Сурет оқу жағдайында төмендегілер үшін қолданылады:

- білім алушының назарын мәтінге аудару және мәтін мазмұнының ішкі көрінісіне дайындығын ұйымдастыру;
- нақты болмыстың нақты объектілерін, фактілерді, оқиғаларды бастапқы (көру түйсіктеріне байланысты) және қосалқы сезімдік бейнелер жүйесіндегі, ұтымды және мақсатты бейнелермен бейнелеу;
- образ авторының эмоционалдық тәжірибелерінің эмоционалды бейнелері түріндегі оқушы санасындағы рефлексиялар.

Алайда, кескін эстетикалық функцияны да орындайды: оқушының санасында қиялдың

шығармашылық әлеуетіне және шет тілін үйрену кезінде пайда болатын эмоционалды күйлерге бағытталған оның реттеуші функциясын белсендіруге оң әсер ететін бастапқы эмоционалды бейнелер (суреттер ұнайды/ұнамайды) жасалады.

Аудио кескіндер көзі ретінде. Аудио білім алушыға визуалды емес, есту сезімі арқылы қол жетімді мәтіннің бір түрі ретінде әрекет етеді. Осыған байланысты мәтіннің және дыбыстың функцияларын анықтауға болады. Дыбыстың әсері қиялдағы сенсорлық, рационалды, эмоционалды және мақсатты бейнелердің қалыптасуына әкеледі. Дегенмен, дыбыстың әсерінен пайда болатын сенсорлық бейнелердің барлығы екінші дәрежелі емес, өйткені олардың бір бөлігі студенттің сыртқы әлеммен тікелей байланысына байланысты, ал басқа бөлігі бұрынғы тәжірибе мен байланысты көріністер негізінде, сондай-ақ графикалық мәтінге ұшыраған кезде жадыға шақырылады.

Анимация және бейне кескіндердің көзі ретінде. Анимация мен бейненің оқушының қиялына әсері бейнелер мен мәтін (графикалық және дыбыстық) орындайтын функцияларды жүзеге асырудан тұрады: назар аудару және шындықты ұйымдасқан визуализациялау, объектілер мен оқиғаларды бейнелеу, экспрессия және апелляция функциялары. Алайда, анимация мен бейненің функционалдық ұқсастығы олардың феноменологиялық сәйкестігін білдірмейді. Компьютерлік анимацияның бұл ұқсастыққа бейім екені анық. Бірақ бейне шындықтың тікелей көрінісі, ал анимация - қиялдың туындысы.

Нәтижелер

Бастауыш сынып оқушысының эмоционалдылығы, табысқа деген қуаныш, жақсы нәтижелер, оның іс-әрекетінің өніміне сүйсіну де оның шығармашылық белсенділігінің көрсеткіші болып табылады. Бастауыш сынып оқушысы эмоциялар шегіне жеткенде және осы уақытта шығармашылық дизайн жүзеге асырылған кезде белсенділік жоғары деңгейде болады. Бірақ бұл жерде осы жастағы балалардың импульсивтілігі де әсер етеді, егер олар байқалмаса және қолдау көрсетілмесе, олардың шығармашылық белсенділігі тез жоғалып кетеді.

Бастауыш сынып оқушысының эмоционалды көңіл-күйі оның шығармашылық белсенділігінің көрсеткіштерінің бірі болып табылады. Бірақ эмоциялар оқуда ешқандай кемшіліктер болмаған кезде, егер мұғалім ешқандай ескерту жасамаса немесе олар аз болса, сыныптастары жиі көмек сұраса пайда болады. Эмоциялар балаларда еңбектегі табыстың қуанышын сезінумен байланысты барынша айқын көрінеді. В.Б.Оғызов атап өткендей, бұл бастауыш сынып оқушысының қуанышы «... мимика, ым-ишаралар арқылы көрінетін қарқынды процесс».

Бастауыш сынып оқушысының іс-әрекетіндегі эмоционалды көріністер оның шығармашылықпен жұмыс істеу қабілетіне үлкен сенімділік береді. Осылайша, қиял өз қызметін дамыту процесінде және өмір сүру жағдайларының, оқыту мен тәрбиенің әсерінен қалыптасады, еріксіз, пассивті, қайта құрудан ерікті, шығармашылыққа ауысады. Бастауыш мектеп жасына қарай қалыпты дамып келе жатқан балалардың қиялы продуктивті сипатқа ие болады және Ю.А.Самариннің пікірінше, «балада жағдайды түсінуге және қайта қарауға мүмкіндік беретін ішкі позицияның пайда болуы және дамуымен» анықталады.

Оқушылардың жұмысын бақылау барысы, кейбір оқушылар берілген тапсырмаларды тез және жақсы орындайтынын және олардың жұмыстары қызықты болатынын көрсетеді; басқалары тез жұмыс істейді, бірақ сызбалары түсініксіз, қателер көп; басқалары берілген тапсырманы орындай алмайды, өрескел қателіктер жібереді, себебі ұйымшылдық танытпайды, мұғалімді жақсы тыңдамайды; басқалары баяу жұмыс істейді, жұмысты аяқтап үлгермейді, өйткені олар оны мүмкіндігінше жақсы жасауға тырысады.

Шікір алмасу

Бастауыш мектеп жасында шығармашылық қиялды дамыту процесі көптеген факторлармен анықталады. Оларға, ең алдымен, шығармашылық қиялдың құралдарын қалыптастыру процесі, интеллектуалдық дамудың жалпы деңгейі, ойлау мен танымдық белсенділіктің жеткілікті жоғары деңгейі, пәндік ортаның ерекшеліктері жатады. Бұл процесте мұғалімнің жеке тұлғасы, оның шығармашылық әлеуеті және кәсіби шеберлік деңгейі маңызды рөл атқарады.

Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қиялының көрсеткіштері:

- олардың қызметінің сандық өнімділігі;
- идеяларды қолданудың икемділігі;
- қиялдың өзіндік ерекшелігі.

Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қиялына тән белгілер:

- қиялдағы шындықты түрлендірудің әртүрлі жеңілдігі;
- импульсивтілік және эмоционалды көңіл-күй;
- жұмыста жоғары көрсеткіштерге қол жеткізуге деген айқын үмтылыстың болмауы.

Жоғарыда айтылғандардың негізінде бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қиялы: осы жаста қарқынды дамып келе жатқан практикалық дағдыларда; баланың іс-әрекет түрлерін еркін таңдауындағы эмоционалды, ерікті көріністерінде; эмоционалдылықта көрінеді деп айтуға болады.

Қорытынды

Шет тілдерін оқыту практикасы үшін келесі ережелер үлкен маңызға ие:

- қиял дискурсивті-логикалық сипатқа ие, бұл оның ойлау және сөйлеу әрекеттерімен бір уақытта байланысын білдіреді;
- қиял ойлау операциялары барысында ұғымдарды қалыптастырудың негізі болып табылады, ал тілде идеалды түрде өмір сүретін ұғымдар сөйлеудің дыбыстық, графикалық немесе ым-ишара түрінде жүзеге асырылады;
- ана тілі немесе шет тілдеріндегі сөйлеу әрекеті біздің қиялымызда жасалған, байланысқан және бөлінген және тіл мен сөйлеу бірліктерімен бейнеленген бейнелер арқылы жүзеге асырылады;
- қиял когнитивтік процестің тиімділігін қамтамасыз ететін ең маңызды процестер – еске түсіру мен есте сақтау арасындағы ингрессия (байланыс) ретінде әрекет етеді, оны шет тілдерін оқыту жағдайларында елемуге болмайды;
- қиял шындықпен тығыз байланысты және онымен өзара тәуелділік қатынастарында бола отырып, тәжірибеге сүйенеді;
- қиял эмоционалды;
- қиялдағы нысандар мен олардың арасындағы байланыстар шындыққа айналуы мүмкін.

Басқа тіл - бұл тіл жүйесінде бекітілген басқа шындықтың және басқа ойлау тәсілдерінің көрінісі. Қиял операцияларына сүйену - бұл шет тілін үйрену тілдің сөздері мен құрылымдарын игеру емес, әр түрлі іс-шараларда мақсатты қолдану үшін қажетті ұғымдарды игерудің алғышарты. Ол үшін қиялды шындықпен тәжірибе арқылы байланыстыру негізінде оқыту процесінде басқа шындықты жасау қажет. Сондықтан шет тілдерін меңгерудің ең жақсы жолы – бұл елде оқытылатын тілді табу. Табиғи шет тілдік орта қиялдың табиғи жұмысына ықпал етіп, басқа ұғымдардың қалыптасуы мен сіңуіне әкеледі.

Сонымен, бейнелер жүйесінде басқа шындықты құру мәселесі оқыту құралдарының сәйкес жиынтығын пайдалануды талап етеді. Бұл мәселені шешуде мультимедиа маңызды рөл атқарады, басқа ұғымдарды қалыптастыру және сіңіру үшін мультимедия құралдары қиялдың қажеттіліктеріне сәйкес келеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- Собко Н.В. (2002) Педагогические условия развития творческого воображения младших школьников: дис. канд. пед. наук, Москва [Электрондық ресурс]: URL: <https://www.dissercat.com/content/pedagogicheskie-usloviya-razvitiya-tvorcheskogo-voobrazheniya-mladshikh-shkolnikov> (өтінім берілген күні: 25.01.2023).
- Жақып Б.Ө. (2011) *Психология: Энциклопедиялық сөздік*. Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 624 [Электрондық ресурс]: URL: <https://www.ektu.kz/files/DistanceEducation/Resource/431185/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F.%20%D0%AD%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%8F%D0%BB%D1%8B%D2%9B%20%D1%81%D3%A9%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BA.pdf> (өтінім берілген күні: 23.01.2023).
- Лук А.Н. (2012) *Психология творчества*, Наука, 125.
- Выготский Л.С. (2015) *Воображение и творчество в детском возрасте*, Детство-пресс, 96 [Электрондық ресурс]: URL: https://pedlib.ru/Books/7/0060/7_0060-1.shtml (өтінім берілген күні: 26.01.2023).
- Соловьев Л.Б. (2014) *Развитие творческого воображения у детей*, Гардарики, 213. Languages.oup.com, Oxford Languages [Электрондық ресурс]: URL: <https://languages.oup.com/google-dictionary-ru/> (өтінім берілген күні: 25.01.2023).
- Харитонов И.В., Золотухин Д.С., Матвеева А.А. (2018) *Системный подход к исследованию языка*, МПГУ, 296 [Электрондық ресурс]: URL: <https://www.iprbookshop.ru/79034.html> (өтінім берілген күні: 1.02.2023).
- Козинский А.А. (1998) Использование мультимедиа продуктов в учебном процессе. Информатизация продукции, 8, 56-68.
- Осин А.В. (2004) *Мультимедиа в образовании: контекст информатизации*, Агентство «Издат. сервис», 319.
- Запорожец А.В. (2000) *Психология действия: избранные психологические труды*, МОДЭК, 736.
- Inpearls.ru (2011) Жемчужины мысли [Электрондық ресурс]: URL: <https://www.inpearls.ru/186337> (өтінім берілген күні: 26.01.2023).
- Бюлер К. (1993) *Теория языка: Репрезентативная функция языка*, Пер. с нем., Москва 504.

References

- Sobko N.V. (2002) *Pedagogicheskie usloviya razvitiya tvorcheskogo voobrazheniya mladshih shkol'nikov*: dis. kand. ped. nauk, Moskva [Elektronnyk resurs]: URL: <https://www.dissercat.com/content/pedagogicheskie-usloviya-razvitiya-tvorcheskogo-voobrazheniya-mladshikh-shkolnikov> (otinin berilgen kuni: 25.01.2023).
- Zhakyp B.O. (2011) *Psihologiya: Enciklopediyalyk sozdik*, Almaty: «Kazakh enciklopediyasy», 624 [Elektronnyk resurs]: URL: <https://www.ektu.kz/files/DistanceEducation/Resource/431185/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F.%20%D0%AD%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%8F%D0%BB%D1%8B%D2%9B%20%D1%81%D3%A9%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BA.pdf> (otinin berilgen kuni: 23.01.2023).
- Luk, A.N. (2012) *Psihologiya tvorchestva*, Nauka, 125.
- Vygotskij, L.S. (2015) *Voobrazhenie i tvorchestvo v detskom vozraste*, Detstvo-press, 96 [Elektronnyk resurs]: URL: https://pedlib.ru/Books/7/0060/7_0060-1.shtml (otinin berilgen kuni: 26.01.2023).
- Solov'ev, L.B. (2014) *Razvitie tvorcheskogo voobrazheniya u detej*, Gardariki, 213. Languages.oup.com, Oxford Languages [Elektronnyk resurs]: URL: <https://languages.oup.com/google-dictionary-ru/> (otinin berilgen kuni: 25.01.2023).

- Haritonova I.V., Zolotuhin D.S., Matveeva A.A. (2018) *Sistemnyj podhod k issledovaniyu yazyka*, MPGU, 296 [Elektronnyk resurs]: URL: <https://www.iprbookshop.ru/79034.html> (otinim berilgen kuni: 1.02.2023).
- Kozinskij A.A. (1998) *Ispol'zovanie mul'timedia produktov v uchebnom processe*. Informatizaciya produkcii, 8, 56-68.
- Osin A.V. (2004) *Mul'timedia v obrazovanii: kontekst informatizacii*, Agentstvo «Izdat. servis», 319.
- Zaporozhec A.V. (2000) *Psihologiya dejstviya: izbrannye psihologicheskie trudy*, MODEK, 736.
- Inpearls.ru, (2011) *Zhemchuzhiny mysli*, [Elektronnyk resurs]: URL: <https://www.inpearls.ru/186337> (otinim berilgen kuni: 26.01.2023).
- Byuler K. (1993) *Teoriya yazyka: Rerezentativnaya funkciya yazyka*, Per. s nem., Moskva 504.

Влияние мультимедийных средств обучения на воображение обучающихся начальной школы

*¹А.Б.Рахманкул, ¹Б.Т.Рахимбаева

Карагандинский университет имени академика Е.А.Букетова (Караганда, Казахстан)

Аннотация

Поскольку популярность английского языка в мире растет день ото дня, учителя английского языка чувствуют необходимость изменить методологию преподавания языка. Использование мультимедийных технологий открывает новые возможности для организации учебного процесса и развития творческих способностей учащихся. Для эффективной реализации активных методов обучения необходима достаточно серьезная работа по оснащению компьютерной техникой в организации учебного процесса и подготовке методических и информационных баз. Это обеспечит внедрение активных методов обучения для повышения качества подготовки специалистов с учетом повышенного спроса на рынке. Мультимедийные обучающие инструменты позволяют детям ориентироваться в мире фантазий и фантазий и погружаться в мир сказок. Эта статья показывает, что опыт обучения детей мультимедийным учебным пособиям оказывает значительное влияние на восприятие детьми самих себя и будущего мира.

Ключевые слова: воображение, иностранный язык, мультимедийные средства, начальная школа, метод.

The influence of multimedia teaching aids on the imagination of elementary school students

*¹A.B.Rakhmankul, ¹B.T.Rakhimbaeva

Karaganda University named after academician E.A.Buketov (Karaganda, Kazakhstan),

Abstract

As the popularity of the English language in the world is growing day by day, English teachers feel the need to change the methodology of language teaching. The use of multimedia technologies opens up new opportunities for the organization of the educational process and the development of creative abilities of students. For the effective implementation of active teaching methods, it is necessary to work seriously enough to equip computers in the organization of the educational process and the preparation of methodological and information bases. This will ensure the introduction of active training methods to improve the quality of training specialists, taking into account the increased demand in the market. Multimedia educational tools allow children to navigate the world of fantasy and fantasy and immerse themselves in the world of fairy tales. This article shows that the experience of teaching children multimedia textbooks has a significant impact on children's perception of themselves and the future world.

Keywords: imagination, foreign language, multimedia teaching aids, elementary school, method.

Поступила в редакцию: 14.02.2023

Одобрена: 10.03.2023

Первая публикация на сайте: 25.07.2023